

INNOVATIE-INSpanNINGEN VAN DE VLAAMSE ONDERNEMINGEN: KERNRESULTATEN VAN DE INNOVATIEVRAGENLIJST (COMMUNITY INNOVATION SURVEY) VAN 2025

Machteld Hoskens, Robin Lepers, Maikel Pellens,
Malte Prüfer, Laura Verheyden, en Jonas Verstrepen

ECOOM, KU Leuven

September 2026

1. INLEIDING

Doorheen de decennia heeft men verschillende factoren als drijfveer van het concurrentievermogen beschouwd. Zo lag in de jaren '60 en '70 van de 20ste eeuw de klemtoon op efficiëntie. Tijdens de jaren '70 verschoof de focus naar kwaliteit, terwijl in de volgende decennia flexibiliteit de nieuwe kracht werd. Vanaf de jaren '90 is men innovatie gaan beschouwen als dé ultieme en onderscheidende competitieve kracht (Debackere, 2002, blz. 2, in Universities as Incubators). Tegelijk is hierbij het begrip innovatie steeds verder verfijnd, ingevuld en gedetailleerd en werden naast technologische aspecten ook niet-technologische aspecten beschouwd. Het multidimensionaal karakter van het begrip innovatie komt dan ook de laatste twee decennia vanuit wisselende, soms cumulatieve, perspectieven aan bod in de de Europese innovatiemetingen (Debackere, 2010, blz. 135-146, in Innovatie Innoveren, Lannoo Campus), zoals hierna geduid.

De Europese Unie is eind de jaren 90 tot diezelfde conclusie gekomen en doet dan ook heel wat inspanningen om het innovatiepeil in de Unie te verhogen, om zo haar ambitieuze innovatiedoelstelling te realiseren. In 2000 heeft de Europese Raad te Lissabon de lat voor de toekomst zeer hoog gelegd: de Europese Unie wil "de meest dynamische kenniseconomie ter wereld worden die in staat is tot duurzame economische groei, met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang" (Commissie van de Europese Gemeenschappen, september 2000). In haar vernieuwde EU 2020-strategie heeft de EU opnieuw deze doelstelling bevestigd. De EU moet "een slimme, duurzame en inclusieve economie worden in een snel veranderende wereld".

Een krachtig meetinstrument om de innovatieactiviteiten te meten is hierbij een noodzaak. Sinds de jaren '80 werd daarom hard gewerkt aan een instrumentarium

om innovatie te meten. Hieruit ontstond de "Oslo Manual" (OECD, 1992), een rapport van de OECD met richtlijnen voor de verzameling en de interpretatie van gegevens i.v.m. technologische product- en procesinnovatie in industriële productie. In 1997 kwam een tweede editie (OECD/Eurostat, 1997) uit die ook de dienstensectoren in rekening nam. In de jaren daarna is het inzicht verder gegroeid dat innovatie breder is dan technologische innovatie en in 2005 kwam dan ook een derde versie van deze handleiding uit (OECD/Eurostat, 2005), met ook expliciete aandacht voor organisatorische en marketinginnovatie. Een vierde editie van de "Oslo Manual" werd gepubliceerd in 2018 (OECD/Eurostat, 2018). Nieuw in deze vierde editie is dat de begrippen (technologische) procesinnovatie, organisatorische en marketinginnovatie nu samengenomen worden in één ruimer gedefinieerd concept "innovatie van bedrijfsprocessen." Dit omdat vastgesteld werd dat ze vaak samen voorkomen, en omdat ze conceptueel overlappen (wat tevens het veelvuldig samen voorkomen verklaart). Bepaalde managementpraktijken bijvoorbeeld, gaan gepaard met herzieningen van productieprocessen, logistische ketens, administratieve processen, enz.

Op basis van de principes in de Oslo manual worden de innovatie-inspanningen in de Europese Unie systematisch gemeten aan de hand van een vragenlijst: de Community Innovation Survey (CIS). De Europese Commissie (en met name Eurostat) is de opdrachtgever. De eerste Vlaamse CIS-bevraging werd uitgevoerd in 1993, gevolgd door een tweede en derde in respectievelijk 1996 en in 2000. Vanaf 2005, tot op heden, wordt de CIS-bevraging om de twee jaar gelanceerd door het Expertisecentrum O&O Monitoring (ECOOM). Dit gebeurt in opdracht van de federale en regionale overheden. In dit rapport worden de belangrijkste resultaten van CIS 2025 in Vlaanderen beschreven, de bevraging die uitgevoerd is in 2025 en tijdens de eerste helft van 2026 gevalideerd werd. Na een korte schets van de methodologische aspecten gaan we over tot de kernresultaten.

2. METHODOLOGIE

De methodologische aanbevelingen die Eurostat uitschreef voor het meten van innovatie bij ondernemingen in de Europese lidstaten werden tot op heden

nagenoeg¹ volledig gevolgd op het niveau van de Vlaamse regio. Opnieuw volgde de datavoorbereiding van CIS 2025 de aanbevelingen van Eurostat met betrekking tot de steekproeftrekking en het berekenen van de gewichten voor extrapolatie van steekproef- naar populatieresultaten.

Voor de Vlaamse CIS 2025 werd een steekproef getrokken uit de populatie van Vlaamse ondernemingen, voornamelijk op basis van grootte en sector. Hiervoor werd samengewerkt met Statistics Belgium, gezien de vereiste van Eurostat om te rapporteren op een meer geaggregeerd niveau van ondernemingen, de *enterprise*. Hierbij moeten legale entiteiten (die elk een eigen ondernemingsnummer hebben) soms worden samengenomen en als één onderneming worden beschouwd, met één onderliggende hoofdactiviteit en een gezamenlijke beslissingsbevoegdheid. Het is Statistics Belgium die bepaalt hoe deze aggregatie in België dient te gebeuren. Terwijl de bevraging werd uitgevoerd op het niveau van de legale entiteit, presenteert dit rapport resultaten op het niveau van de *enterprise*, om de internationale vergelijkbaarheid van de cijfers te maximaliseren. Om een correcte vergelijking met het verleden te waarborgen, worden, resultaten van CIS 2023, waar ze vermeld worden, in dit rapport ook gerapporteerd op *enterpriseniveau*.²

De beoogde populatie van de Innovatievragenlijst, zoals vastgelegd door Eurostat, bestaat uit ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73. De hier gepresenteerde resultaten zijn dus representatief voor ondernemingen in Vlaanderen in deze grootteklassen en sectoren, maar niet voor ondernemingen met minder dan 10 tewerkgestelde personen (micro-ondernemingen) en ondernemingen in andere sectoren. Concreet omvat de beoogde populatie de industrie (inclusief mijnbouw en nutsbedrijven, dus breder dan de klassieke maakindustrie) en de meeste, maar

¹ Sinds CIS 2017 hebben wij onze aanpak van non-respons vereenvoudigd vergeleken met eerdere jaargangen, enerzijds omdat onze responsgraad dicht bij de 70% ligt die EUROSTAT beoogt, en anderzijds omdat we vastgesteld hadden dat het bevragen van niet-respondenten met een aangepast meetinstrument bijkomende uitdagingen geeft.

² Vorige edities van het CIS-rapport, op het niveau van het ondernemingsnummer, kunnen geraadpleegd worden op <https://www.ecoom.be/nodes/cisrapport/nl>.

niet alle, dienstensectoren.³ In wat volgt refereren we naar de doelpopulatie als “ondernemingen in Vlaanderen.”

Er werden 5.942 legale entiteiten geselecteerd voor bevraging.⁴ Bij de steekproeftrekking werd rekening gehouden met bedrijfsgrootte en sector, alsook met de aanwezigheid van continue onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten (O&O-activiteiten), de aanwezigheid van activiteiten in de biotechnologie, de nanotechnologie, en het ontvangen van overheidssteun voor O&O en innovatie. Enkele ondernemingen hadden weliswaar hun hoofdkwartier in Brussel maar belangrijke activiteiten in Vlaanderen, en werden daarom ook mee bevraagd vanuit Vlaanderen. In totaal beantwoordden 4.055 ondernemingen de vragenlijst, wat een responsgraad oplevert van 68%. Wanneer er ontbrekende gegevens waren bij antwoordende ondernemingen werden standaardbenaderingen gebruikt, zoals het toepassen van logische regels, imputaties op basis van antwoorden van vergelijkbare ondernemingen of van celgemiddelden. Er werden gewichten bepaald om de resultaten bekomen met de steekproef van ondernemingen te veralgemenen naar de beoogde populatie van ondernemingen. Het gestratificeerd design van de steekproeftrekking werd daarbij mee in rekening genomen. De antwoorden van ondernemingen in elke cel van dat gestratificeerd design werden veralgemeend naar alle ondernemingen in de populatie voor die cel van het design.⁵

³ Sectoren die buiten de populatie vallen zijn de primaire sectoren (NACE-afdelingen 01-03), de bouwnijverheid (41-43), handel in motorvoertuigen en detailhandel (45, 47), de horeca (55-56), vastgoedactiviteiten (68), juridische en boekhoudkundige dienstverlening en activiteiten van hoofdkantoren (69-70), overige vrije beroepen, overige wetenschappelijke en technische activiteiten, en veterinaire diensten (74-75), administratieve en ondersteunende diensten (77-82), en publieke en overige diensten (84-99).

⁴ Hiernaast werden nog 1.502 ondernemingen met minder dan 10 werknemers geselecteerd in het kader van een studie die ECOOM uitvoert in opdracht van VLAIO (met responsgraad van 57%) en waarbij het O&O-beleid van Vlaanderen geëvalueerd wordt. Deze micro-ondernemingen worden buiten beschouwing gelaten in dit rapport omdat ze buiten de doelgroep vallen die volgens Verordening EC 995/2012 van de Europese Commissie bevraagd moet worden in de Europese innovatievragenlijst. Een tweede bijkomende groep ondernemingen, gekende O&O-spelers die buiten de populatieafbakening van de Innovatievragenlijst vallen, werd bevraagd voor de bepaling van de O&O-uitgaven (cf. de 3%-nota: <https://www.ecoom.be/nl/3-procent-nota>). Ook deze ondernemingen worden in dit rapport buiten beschouwing gelaten.

⁵ Als startpunt voor de gewichten werd N/n genomen, het aantal ondernemingen in de populatie voor een welbepaalde cel in het gestratificeerd design van de steekproeftrekking

3. ANALYSE

Het rapporteren van de resultaten doen we voornamelijk volgens ondernemingsgrootte en sector. De gebruikte grootteklassen zijn: kleine ondernemingen (10 tot 49 tewerkgestelde personen), middelgrote ondernemingen (50 tot 249 tewerkgestelde personen) en grote ondernemingen (vanaf 250 tewerkgestelde personen). Voor economische sector geven we resultaten weer in een meer geaggregeerde vorm, met oog op maximale validiteit van de gegevens. De NACE-sectoren worden ondergebracht in twaalf geaggregeerde categorieën. Deze worden weergegeven in Tabel 1.⁶

In een eerste sectie wordt een profiel geschetst van de respondenten. Daarna worden de innovatieactiviteiten van de respondenten besproken. Voor de analyses van de innovatieactiviteiten wordt steeds gewerkt met gewogen resultaten, omdat op die manier de resultaten bekomen met de steekproef veralgemeend kunnen worden naar de beoogde populatie.

Tabel 1. Beschouwde groeperingen van NACE-sectoren.

Sector	NACE-afdelingen
Voeding/ Dranken/ Tabak	10-12
Textiel/ Kleding/ Leer	13-15
Papier/ Hout/ Drukkerijen	16-18
Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie	19-21
Plastics/ Minerale producten	22-23
Metalen/ Metaalproducten	24-25
Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines	26-28
Motorvoertuigen/ Overige transportmiddelen	29-30
Overige industrieën	5-9, 31-33, 35, 36-39
Groothandel	46
Transport en opslag/ Financiële diensten/ Reclame en marktonderzoek	49-53, 64-66, 73
Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT/ Architecten en Ingenieurs/ Technische testen/ O&O	58-63, 71-72

4. PROFIEL VAN DE RESPONDENTEN

Een meerderheid van de respondenten (84%) maakt deel uit van een ondernemingsgroep. Voor ongeveer 60% van deze ondernemingen is de hoofdzetel in België gevestigd. Andere ondernemingen hebben een buitenlandse

(N), gedeeld door het aantal antwoordende ondernemingen voor die cel (n). Waar mogelijk werd gekalibreerd op omzet en aantal tewerkgestelde personen.

⁶ De aggregatie van NACE-sectoren is licht aangepast tegenover het CIS-rapport van 2024, om de aggregatie zoveel mogelijk in lijn te brengen met de aggregaties die door Eurostat gehanteerd worden.

hoofdzetel, voornamelijk in de V.S. (8%), Nederland (8%), Duitsland (6%), Frankrijk (4%), Groot-Brittannië (2%), Japan (2%), Zwitserland (2%), Zweden en Denemarken (telkens ongeveer 1% van de ondernemingen).

De overgrote meerderheid (81%) van de respondenten heeft exportactiviteiten. Ondernemingsgrootte is zoals verwacht gerelateerd aan exportgedrag: 78% van de kleine ondernemingen, 84% van de middelgrote ondernemingen en 85% van de grote ondernemingen exporteert, hoewel Vlaanderen voor het geheel van ondernemingen een exportgerichte regio is. Ook tussen sectoren is het exportgedrag verschillend. Bij de sectoren Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie, Textiel/ Kleding/ Leer, en Motorvoertuigen/ Overige transportmiddelen komt export het vaakst voor.

Iets meer dan de helft van de antwoordende ondernemingen zijn kleine ondernemingen en iets minder dan 10% van de ondernemingen zijn grote ondernemingen. De resterende ondernemingen zijn middelgroot. Hun antwoorden worden in de analyses hieronder gewichten toegekend om zodoende een representatief beeld te verkrijgen van de beoogde populatie van ondernemingen in Vlaanderen die de CIS-populatie vertegenwoordigen (zie boven).

5. PRODUCT- EN BEDRIJFSPROCESINNOVATIE

Tabel 2 geeft weer in welke mate kleine, middelgrote en grote ondernemingen in Vlaanderen aangaven product- en bedrijfsprocesinnovaties, alsook lopende of afgebroken innovatieactiviteiten, gehad te hebben in de periode 2022-2024. De diverse deelaspecten die bevraagd werden in het kader van bedrijfsprocesinnovaties zijn eveneens weergegeven.

We zien dat over alle ondernemingen heen bedrijfsprocesinnovaties in de vorm van nieuwe of aanzienlijk verbeterde boekhoudkundige en administratieve processen het meest voorkomen (46%), gevolgd door dataverwerking en communicatiesystemen, en vervolgens door productiemethoden (elk 42%). Deze worden gevolgd door bedrijfsprocesinnovaties in de procesorganisatie en organisatie van externe relaties (37%, bv. kwaliteit- en veiligheidsbeleid, front & back office support, samenwerking en uitbesteding...), productinnovaties in goederen (32%), bedrijfsprocesinnovaties in marketingmethoden (24%), bedrijfsprocesinnovaties in logistiek (24%), productinnovaties in diensten (22%),

en bedrijfsprocesinnovaties in de organisatie van beslissingsbevoegdheden en HR (21%).

Aangaande lopende en afgebroken innovatieactiviteiten worden lopende innovatieactiviteiten het vaakst gerapporteerd (45%). Afgebroken innovatieactiviteiten en voltooide maar nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten komen globaal gezien minder vaak voor: respectievelijk 14% en 13%.

Tabel 2. (Al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties bij ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024, volgens ondernemingsgrootte.

Aard van de innovatie	Ondernemingsgrootte			Totaal
	Klein	Middel-groot	Groot	
Productinnovatie				
Goederen	29%	38%	53%	32%
Diensten	22%	22%	29%	22%
Bedrijfsprocesinnovatie				
Productiemethoden	38%	49%	68%	42%
Logistiek	22%	27%	46%	24%
Dataverwerking en communicatiesystemen	39%	48%	67%	42%
Boekhoudkundige en administratieve processen	46%	44%	53%	46%
Procesorganisatie en organisatie van externe relaties	35%	42%	59%	37%
Organisatie van beslissingsbevoegdheden en HR	19%	25%	43%	21%
Marketingmethoden	23%	22%	34%	24%
Lopende en afgebroken innovatieactiviteiten				
Lopende innovatieactiviteiten	41%	54%	78%	45%
Afgebroken innovatieactiviteiten	11%	19%	40%	14%
Voltooide maar nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten	11%	18%	39%	13%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging.

Een vergelijking met de resultaten van CIS 2023, die de periode 2020-2022 omvat, toont dat voor de meeste soorten innovaties de resultaten van CIS 2025 vergelijkbaar zijn met die van CIS 2023. Het aandeel ondernemingen met bedrijfsprocesinnovaties in boekhoudkundige en administratieve processen ligt in CIS 2025 7 percentagepunten hoger dan in CIS 2023 (berekend op *enterprises*niveau). De groei in dit soort innovaties is het grootst bij kleine ondernemingen: waar in CIS 2023 37% van de kleine ondernemingen deze soort innovatie rapporteert, is dit 46% in CIS 2025. Voor middelgrote en voor grote onderneming is de stijging gematigder (elk 2% tegenover CIS 2023). Een mogelijke verklaring voor de groei in innovatie in deze dimensie – die we echter niet verder kunnen staven met de gegevens die in de Innovatievragenlijsten

verzameld worden – zou kunnen zijn dat ondernemingen zich voorbereiden op de verschillende aangekondigde veranderingen in administratieve processen en rapporterings-verplichtingen die momenteel en in de komende jaren in voege zullen treden, inclusief hun (meer en meer verplichte) digitalisering en automatisering. Het aandeel ondernemingen met bedrijfsprocesinnovaties in procesorganisatie en de organisatie van externe relaties, en bedrijfsprocesinnovaties in productiemethoden, liggen respectievelijk 6 en 5 percentagepunten hoger dan in de vorige editie. Tabel 19 presenteert verder een directe vergelijking tussen CIS 2025, CIS 2023, CIS 2021 en CIS 2019.

We zien verschillen in functie van ondernemingsgrootte: de frequentie van innovatieactiviteiten loopt doorgaans op wanneer de ondernemingsgrootte toeneemt. De verschillen tussen kleine, middelgrote en grote ondernemingen zijn het grootst bij lopende innovatieactiviteiten en bedrijfsprocesinnovaties van productiemethoden. Terwijl 41% van de kleine ondernemingen lopende innovatieactiviteiten rapporteren, is dit 54% bij middelgrote ondernemingen, en 78% bij grote ondernemingen. Bedrijfsprocesinnovaties van productiemethoden worden gerapporteerd door 38% van de kleine ondernemingen, 49% van de middelgrote ondernemingen en 68% van de grote ondernemingen. Wanneer we de resultaten per ondernemingsgrootte vergelijken met het totaal, wordt het ook duidelijk dat de in de populatie veel grotere groep van kleine ondernemingen een grote invloed heeft op de totaalcijfers. Dat is niet het geval voor bv. O&O-uitgaven, waar grote spelers een grote invloed hebben.⁷ Een hoofdrede daarvoor is dat het bij O&O-uitgaven gaat om het *totaal* aan uitgaven, en bij innovatie-activiteiten om het *aandeel van de ondernemingen* dat innovatieactiviteiten heeft.

⁷ Zie verder de 3%-light nota 2026 (<https://www.ecoom.be/nl/3-procent-nota>): grote ondernemingen zijn in 2024 verantwoordelijk voor 61% van de O&O-uitgaven.

Tabel 3. Eén of meerdere bedrijfsprocesinnovaties, of één of meerdere product-, bedrijfsproces-, lopende en/of afgebroken innovatieactiviteiten bij ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024, volgens ondernemingsgrootte.

Eén of meerdere innovaties	Ondernemingsgrootte			Totaal
	Klein	Middel-groot	Groot	
Eén of meerdere productinnovaties	37%	46%	62%	40%
Eén of meerdere bedrijfsprocesinnovaties	72%	77%	87%	73%
Totale innovatieactiviteiten	78%	85%	91%	80%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging.

Diverse innovatieactiviteiten komen geregeld samen voor. Tabel 3 geeft de totalen over de diverse types van productinnovaties en bedrijfsprocesinnovaties heen, alsook over product-, bedrijfsproces-, lopende en afgebroken innovatieactiviteiten samengenomen, in functie van ondernemingsgrootte. We zien dat 40% van de ondernemingen in Vlaanderen één of meerdere productinnovaties doorvoerde in 2022-2024.⁸ 73% van de ondernemingen voerde één of meerdere bedrijfsprocesinnovaties door. We zien ook dat 80% van de ondernemingen in 2022-2024 één of meerdere product-, bedrijfsproces-, lopende of afgebroken innovatieactiviteiten had (totale innovatieactiviteit). Het globale gemiddelde van 80% is vergelijkbaar met het cijfer bekomen met CIS 2023 (op *enterpriseniveau*) voor totale innovatie, meer bepaald 75%. Ook hier zien we weer dat innovatieactiviteiten toenemen in functie van ondernemingsgrootte, en dat kleine ondernemingen (die veel talrijker zijn dan middelgrote en grote ondernemingen) belangrijk zijn voor het bepalen van het totale aandeel.

⁸ Het aandeel van 40% van de ondernemingen met één of meerdere productinnovaties in Tabel 3 is lager dan de som van het aandeel van de ondernemingen dat productinnovaties in goederen invoerde (32%) en het aandeel van de ondernemingen dat productinnovaties in diensten invoerde (22%) in Tabel 2, omdat sommige ondernemingen productinnovaties in goederen zowel als in diensten rapporteren.

Tabel 4. (Al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties bij ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024, volgens sector.

Sector	Aard van de innovatie			
	Product innovatie	Bedrijfs-proces-innovatie	Lopende, afgebroken, nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten	Totaal innovatie-activiteiten
Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie	62%	82%	76%	94%
Plastics/ Minerale producten	48%	82%	60%	90%
Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines	67%	82%	70%	90%
Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT/ Architecten en Ingenieurs/ Technische testen/ O&O	62%	81%	66%	90%
Textiel/ Kleding/ Leer	51%	71%	58%	86%
Papier/ Hout/ Drukkerijen	39%	74%	47%	85%
Overige industrieën	41%	73%	55%	80%
Voeding/ Dranken/ Tabak	39%	66%	51%	77%
Metalen/ Metaalproducten	34%	73%	50%	77%
Groothandel	38%	72%	39%	77%
Motorvoertuigen/ Overige transportmiddelen	35%	66%	39%	76%
Transport en opslag/ Financiële diensten/ Reclame en marktonderzoek	22%	70%	34%	74%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging. De kolom "Totaal" geeft aan welk aandeel van de ondernemingen minstens één type innovatieactiviteit rapporteert.

Tabel 4 geeft de resultaten weer voor de diverse types innovaties volgens sector. We zien dat de meest innovatieve sector in Vlaanderen Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie is, gezien 94% van de ondernemingen in die sector al dan niet voltooide product- en/of bedrijfsprocesinnovatie-activiteiten hebben in 2022-2024 (Zie de kolom "Totaal innovatie-activiteiten"). In deze sector heeft 62% van de ondernemingen productinnovaties uitgebracht, heeft 82% van de ondernemingen bedrijfsprocesinnovaties ingevoerd, en heeft 76% van de ondernemingen lopende en afgebroken innovatieactiviteiten. Het aandeel ondernemingen met al dan niet voltooide product- en/of bedrijfsprocesinnovatie-activiteiten is hoger dan de aandelen van de individuele activiteiten omdat het totaal de som weergeeft van de verschillende types van innovatieactiviteiten.

In de sectoren Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines, Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT/ Architecten en Ingenieurs/ Technische testen/

O&O, en Textiel/ Kleding/ Leer bracht eveneens meer dan de helft van de ondernemingen productinnovaties uit in 2022-2024: respectievelijk 67%, 62%, en 51% van de ondernemingen bracht daar productinnovaties uit. In het merendeel van de sectoren schommelde het aandeel ondernemingen met bedrijfsprocesinnovaties rond 70% of meer van het totale aantal ondernemingen binnen elke sector. Voor het aandeel lopende en afgebroken innovatieactiviteiten zien we meer variatie tussen de sectoren. Daarbij zijn verschillen tussen sectoren in het innovatieproces, in termen van projectontwikkelingstijd, complexiteit, en onzekerheid, mogelijk een verklarende factor. Daarnaast worden onder lopende innovatieactiviteiten ook O&O-activiteiten gerekend, en we zien ook dat sectoren waar vaker O&O voorkomt, meer lopende, afgebroken of nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten rapporteren. Activiteiten voor product- en bedrijfsproces-innovaties zijn gekenmerkt door een brede waaier van operationele engagementen, en omvatten onder meer interne en uitbestede O&O, aankoop van machines, software, intellectuele eigendom en overige activiteiten om innovaties voor te bereiden (bv., haalbaarheidsstudies, training, ingenieurs-activiteiten, design, marktonderzoek, ...). Hier wordt verder op in gegaan in de volgende sectie.

6. VOORBEREIDENDE INNOVATIEACTIVITEITEN

Tabel 5 geeft een overzicht van in welke mate kleine, middelgrote en grote innovatieve ondernemingen diverse types activiteiten ondernamen om innovaties tot stand te brengen in 2022-2024. We zien zowel voor interne O&O, uitbestede O&O, en andere innovatieactiviteiten dat deze vaker voorkomen in functie van toenemende ondernemingsgrootte.⁹ We zien ook dat, zowel binnen elke grootteklasse als globaal gezien, interne O&O en andere innovatieactiviteiten vaker voorkomen dan externe O&O. Ook hier zien we dat kleine ondernemingen een relatief grote invloed uitoefenen op het totaal (omdat ze zo talrijk zijn). Deze cijfers zijn vergelijkbaar met die van CIS 2023.

⁹ Andere innovatieactiviteiten omvatten investeringen voor innovaties, door de aankoop van machines, apparatuur, software, en gebouwen voor innovatie, de aankoop van kennis, patenten, of niet gepatenteerde uitvindingen, uitgaven aan marktonderzoek of reclame bij de lancering van innovaties, en andere uitgaven voor innovaties (bv. haalbaarheidsstudies, testen, routinematige softwareontwikkeling, design, opleidingen, ...).

Tabel 5. Aard van de innovatieactiviteiten bij innovatieve ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024, volgens ondernemingsgrootte.

Ondernemingsgrootte	Aard van de innovatieactiviteiten		
	Interne O&O	Uitbestede O&O	Andere innovatie-activiteiten
Klein	38%	13%	52%
Middelgroot	53%	21%	59%
Groot	74%	38%	69%
Totaal	43%	15%	54%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties op basis van weging.

7. NIEUWHEID VAN PRODUCTINNOVATIES

De innovatievragenlijst vraagt ook naar de mate van nieuwheid van productinnovaties. Tabel 6 bevat enkele kernresultaten, in functie van ondernemingsgrootte. We zien dat zowel productinnovaties die nieuw zijn ten opzichte van het aanbod van concurrenten alsook productinnovaties die enkel nieuw zijn in het eigen aanbod, in ruime mate voorkomen. Grote ondernemingen rapporteren vaker productinnovaties die enkel nieuw zijn in het eigen aanbod, en ook vaker productinnovaties die nieuw zijn ten opzichte van het aanbod van concurrenten dan kleine en middelgrote ondernemingen. Zo'n één op de zeven productinnovatoren geeft aan dat één of meerdere van hun productinnovaties een wereldprimeur was. Onder grote ondernemingen heeft één op de vier een wereldprimeur geïntroduceerd. Het totaal wordt ook hier relatief sterk beïnvloed door kleine ondernemingen. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met die van CIS 2023.

Tabel 6. Aard van de productinnovaties bij ondernemingen met productinnovaties in Vlaanderen in 2022-2024, volgens ondernemingsgrootte.

Ondernemingsgrootte	Aard van de productinnovaties		
	Enkel nieuw in het eigen aanbod (concurrenten boden het al aan)	Nieuw ten opzichte van het aanbod van concurrenten	Wereldprimeur
Klein	70%	69%	11%
Middelgroot	72%	70%	15%
Groot	76%	79%	25%
Totaal	71%	70%	13%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met productinnovaties op basis van weging.

8. ONDERZOEK EN ONTWIKKELING (O&O)

In Tabel 7 zien we dat van de innovatieve ondernemingen die intern aan O&O doen in 2022-2024, gemiddeld 47% van de ondernemingen occasioneel aan O&O

doet en de resterende 53% op permanente wijze. Over het algemeen doen grote ondernemingen op meer systematische wijze aan O&O dan middelgrote ondernemingen, en deze op hun beurt op meer continue wijze dan de kleine ondernemingen. Hightech ondernemingen doen gemiddeld vaker op permanente wijze aan O&O dan lowtech ondernemingen. Wanneer we kijken naar de opdeling tussen diensten en industrie, zijn ondernemingen in dienstensectoren iets waarschijnlijker om op permanente basis aan O&O te doen dan ondernemingen in de industrie (55% vs. 51). Deze cijfers zijn in grote lijnen vergelijkbaar met die van CIS 2023. In de industrie is het aandeel van de ondernemingen met interne O&O die op permanente basis aan O&O doen echter licht gedaald: waar in CIS 2023 55% van de ondernemingen in de industrie met interne O&O rapporteren dat hun O&O-activiteiten van permanente aard zijn, is dit 51% in CIS 2025.

Tabel 7. Aard van de O&O-activiteiten bij ondernemingen met interne O&O in 2022-2024 in Vlaanderen, volgens ondernemingsgrootte, industrietak en technologieklasse.

Type onderneming	Aard van de O&O-activiteiten	
	Permanent	Occasioneel
Ondernemingsgrootte		
Klein	45%	55%
Middelgroot	68%	32%
Groot	84%	16%
Industrietak		
Industrie	51%	49%
Diensten	55%	45%
Technologieklasse		
Lowtech	43%	57%
Hightech	73%	27%
Totaal		
Totaal	53%	47%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met interne O&O op basis van weging.

9. PUBLIEKE FINANCIERING VAN INNOVATIEACTIVITEITEN

Tabel 8 toont in welke mate ondernemingen in Vlaanderen een beroep konden doen op financiële overheidssteun voor hun innovatieactiviteiten in 2022-2024. Van de Vlaamse ondernemingen met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovatie-activiteiten rapporteert 15% dat ze in de periode 2022-2024 een beroep kon doen op *directe* financiële ondersteuning van de regionale overheid in de vorm van beurzen, subsidies en leningsgaranties maar exclusief overheidsbestellingen. Steun van de nationale overheid werd gerapporteerd door

20% van de innovatieve ondernemingen.¹⁰ In België gebeurt de financiële steun voor innovatieactiviteiten op federaal (nationaal) niveau enkel op *indirecte* wijze, namelijk in de vorm van fiscale voordelen die toegekend worden aan deze activiteiten. Deze indirecte federale steun is zowel naar omvang als naar spreiding over de ondernemingspopulatie aanzienlijk. Ongeveer 3% van de Vlaamse innovatieve ondernemingen ontving financiële steun van de Europese Unie in het kader van het Horizon 2020 of Horizon Europe programma en ongeveer 2% via andere programma's van de Europese Unie. Europese steun voor innovatieactiviteiten gebeurt steeds op *directe* wijze, in de vorm van subsidies.

Tabel 8 toont eveneens een verdere opsplitsing per sector en ondernemingsgrootte. De sectoren Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie, Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines, en Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT/ Architecten en Ingenieurs/ Technische testen/ O&O worden relatief sterker ondersteund door de regionale overheid. De Belgische overheid steunt ook een relatief groter aandeel ondernemingen in deze sectoren.¹¹ De Europese overheid financiert een groter aandeel ondernemingen in de sector Petroleum/ Chemie, Farmaceutische industrie, maar ook in de sectoren Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines, Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT/ Architecten en Ingenieurs/ Technische testen/ O&O, en Textiel/ Kleding/ Leer krijgt een substantieel deel van de ondernemingen Europese steun. Wanneer we de aandelen per sector vergelijken met het totaal, is het totaal een gewogen combinatie van het aandeel van de ondernemingen met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsproces-innovaties in iedere sector en het aandeel van die ondernemingen dat steun ontvangt.

¹⁰ Van de innovatieve ondernemingen die steun rapporteren van de regionale overheid, rapporteert iets meer dan de helft (59%) ook steun van de federale overheid.

¹¹ Wanneer we naar de aard van de steun kijken, wordt de gedeeltelijke vrijstelling van bedrijfsvoorheffing voor O&O-personeel het vaakst gerapporteerd, gevolgd door het belastingkrediet of investeringsaftrek voor O&O-investeringen en de innovatieaftrek. Andere vormen van steun door de Belgische overheid vormen een kleine minderheid.

Tabel 8. Publieke overheidssteun voor innovatieactiviteiten bij ondernemingen met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties in Vlaanderen in 2022-2024, volgens sector en ondernemingsgrootte.

Type onderneming	Bron van de financiële overheidssteun			
	Regionale overheid	Belgische overheid	Horizon 2020/ Horizon Europe	Overige EU-steun
Sector				
Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie	31%	55%	10%	3%
Plastics/ Minerale producten	18%	23%	3%	3%
Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines	33%	45%	7%	2%
Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT/ Architecten en Ingenieurs/ Technische testen/ O&O	28%	45%	7%	3%
Textiel/ Kleding/ Leer	23%	23%	8%	2%
Papier/ Hout/ Drukkerijen	6%	9%	0%	0%
Overige industrieën	19%	21%	2%	5%
Voeding/ Dranken/ Tabak	14%	18%	2%	1%
Metalen/ Metaalproducten	23%	16%	1%	1%
Groothandel	7%	11%	1%	0%
Motorvoertuigen/ Overige transportmiddelen	23%	32%	4%	3%
Transport en opslag/ Financiële diensten/ Reclame en marktonderzoek	5%	5%	1%	1%
Ondernemingsgrootte				
Klein	12%	14%	2%	1%
Middelgroot	20%	33%	4%	2%
Groot	37%	61%	12%	5%
Totaal				
Totaal	15%	20%	3%	2%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties op basis van weging.

We zien ook dat een groter percentage van de grote ondernemingen publieke steun ontvangt dan het geval is bij de kleinere ondernemingen. Daarbij verkrijgt 61% van de grote ondernemingen fiscale steun van de nationale overheid (*indirecte* (fiscale) overheidssteun), en verkrijgt 37% van hen steun van de regionale overheid (*directe* (subsidiegebonden) overheidssteun). Respectievelijk 12% en 5% van hen verkrijgen steun van het Horizon 2020 of Horizon Europe programma dan wel overige EU-steun (eveneens *directe* (subsidiegebonden) overheidssteun).

Deze vaststellingen liggen grotendeels in lijn met die van CIS 2023. Het aandeel van de innovatie-actieve ondernemingen dat steun rapporteert van de regionale overheid is daarbij wel gedaald van 21% in CIS 2023 (op enterpriseniveau) naar 15% in CIS 2025. Let wel, deze cijfers geven louter aan of overheidssteun al dan niet bekomen werd voor innovatieactiviteiten, het gaat niet over aantallen

projecten noch over de hoeveelheid middelen die met die projecten door hen verworven worden. De cijfers geven dus niet weer hoe groot deze overheidssteun was.¹² Ook hier geldt dat het bekomen totaal relatief sterker beïnvloed wordt door de talrijkere kleine ondernemingen, en minder sterk door de kleinere groep met grote ondernemingen.

10. ACTOREN IN HET INNOVATIEPROCES VAN DE ONDERNEMING

Uit de vele analyses van het innovatiesysteem blijkt dat ondernemingen steeds vaker samenwerken met andere organisaties voor de uitvoering van hun innovatieactiviteiten. Daarom wordt in de innovatievragenlijst ook gepeild naar de actoren die betrokken zijn bij de ontwikkeling van een innovatie. Tabel 9 en Tabel 10 tonen de actoren die betrokken waren bij de ontwikkeling van de product- en bedrijfsprocesinnovaties die de ondernemingen uitbrachten of doorvoerden in 2022-2024.¹³ Het merendeel van de productinnovatoren geeft aan bepaalde innovaties zelfstandig te hebben ontwikkeld. Voor procesinnovatoren is dit eveneens het geval. Het aanpassen van innovaties die oorspronkelijk door andere organisaties werden ontwikkeld of het volledig overnemen ervan komen minder vaak voor, maar blijven toch wel belangrijk voor zowel product- en bedrijfsprocesinnovaties. Er is ook een positief verband tussen ondernemingsgrootte en het betrekken van andere ondernemingen bij product- en bedrijfsprocesinnovaties. De cijfers duiden in het algemeen op het ook elders vastgesteld belang van andere organisaties in het innovatieproces. Deze cijfers liggen in lijn met die gerapporteerd in CIS 2023.

¹² De mate van financiering van O&O door directe en indirecte steunmaatregelen wordt gerapporteerd in de volledige edities van de 3%-nota. De meest recent beschikbare schattingen, in de 3%-nota van 2025, geven aan dat in 2021 ongeveer 4% van de O&O-uitgaven door ondernemingen in Vlaanderen door directe steun (subsidies) gefinancierd wordt, en ongeveer 14% door indirecte overheidssteun (fiscale maatregelen) gefinancierd wordt. Omwille van belangrijke beperkingen in de nodige databronnen gaat het daarbij echter om een eerste ruwe benadering. Zie verder: <https://www.ecoom.be/assets/666>, hoofdstuk 3.3, "Indirecte overheidssteun voor O&O".

¹³ Aangezien de percentages hier aandelen van respondenten betreffen, en gezien dat ondernemingen in meerdere categorieën innovaties kunnen ontwikkelen, sommeren de percentages tot meer dan 100%.

Tabel 9. Wie heeft de productinnovaties ontwikkeld die verkocht werden in 2022-2024?

Type onderneming	Wie ontwikkelde de productinnovaties			
	De onderneming zelf	De onderneming samen met andere ondernemingen of instellingen*	Andere entiteiten en de onderneming paste ze aan	Andere ondernemingen of instellingen*
Klein	70%	34%	16%	21%
Middelgroot	77%	52%	18%	15%
Groot	82%	67%	28%	17%
Totaal	72%	40%	17%	20%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met productinnovaties op basis van weging. * "andere ondernemingen": andere ondernemingen binnen de ondernemingsgroep, alsook andere niet verwante ondernemingen.

Tabel 10. Wie heeft de procesinnovaties ontwikkeld die de onderneming invoerde in 2022-2024?

Type onderneming	Wie ontwikkelde de procesinnovaties			
	De onderneming zelf	De onderneming samen met andere ondernemingen of instellingen*	Andere entiteiten en de onderneming paste ze aan	Andere ondernemingen of instellingen*
Klein	69%	42%	18%	18%
Middelgroot	68%	59%	22%	18%
Groot	80%	74%	36%	19%
Totaal	69%	47%	20%	18%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met procesinnovaties op basis van weging. * "andere ondernemingen": andere ondernemingen binnen de ondernemingsgroep, alsook andere niet verwante ondernemingen.

11. SAMENWERKINGSPATRONEN

Tabel 11 geeft weer in welke mate ondernemingen in Vlaanderen samenwerkten in 2022-2024 voor O&O, voor innovatieactiviteiten of voor andere bedrijfsactiviteiten. Gemiddeld werkte 21% van de ondernemingen in 2022-2024 samen voor O&O, 23% voor innovatieactiviteiten, en 24% voor andere bedrijfsactiviteiten. Grote ondernemingen werken vaker samen voor O&O- en innovatieactiviteiten dan voor andere bedrijfsactiviteiten. Kleine ondernemingen werken minder vaak samen voor O&O dan voor innovatieactiviteiten en andere bedrijfsactiviteiten. Meer dan de helft van de ondernemingen in de sector Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie, en 43% van de ondernemingen in de sector Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines werken samen voor O&O. Bij Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT /Architecten en Ingenieurs/

Technische testen/ O&O gaat het om 40% van de ondernemingen. Bij het merendeel van de sectoren variëren de cijfers voor samenwerking voor innovatieactiviteiten tussen 20% en 40%. Deze cijfers liggen grotendeels in lijn met die gerapporteerd in CIS 2023.

Tabel 11. Samenwerking voor O&O, voor innovatieactiviteiten of voor andere bedrijfsactiviteiten bij ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024.

Type onderneming	Samenwerking met andere organisaties		
	Voor O&O	Voor innovatie-activiteiten	Voor andere bedrijfs-activiteiten
Sector			
Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie	54%	50%	34%
Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines	43%	35%	29%
Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT /Architecten en Ingenieurs /Technische testen/ O&O	40%	34%	34%
Textiel/ Kleding/ Leer	35%	32%	21%
Motorvoertuigen/ Overige transportmiddelen	24%	16%	25%
Plastics/ Minerale producten	28%	26%	26%
Voeding/ Dranken/ Tabak	24%	26%	22%
Metalen/ Metaalproducten	16%	21%	14%
Overige industrieën	22%	24%	20%
Groothandel	16%	19%	23%
Papier/ Hout/ Drukkerijen	18%	21%	34%
Transport en opslag/ Financiële diensten/ Reclame en marktonderzoek	6%	16%	23%
Ondernemingsgrootte			
Klein	16%	18%	21%
Middelgroot	32%	34%	31%
Groot	57%	59%	51%
Totaal			
Totaal	21%	23%	24%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging.

In Tabel 12 wordt weergegeven met welk type partners innovatieve ondernemingen samenwerkten voor hun O&O- of innovatieactiviteiten in 2022-2024. Ondernemingen binnen de eigen groep worden het vaakst genoemd als partners, samen met consultants, commerciële laboratoria en private onderzoeksinstellingen, en leveranciers (bv. van apparatuur, grondstoffen, onderdelen, software, ...). Elke groep wordt door 23% van de innovatieve ondernemingen genoemd als samenwerkingspartner. Daarna volgen universiteiten of hogescholen, en klanten uit de private sector (beide 13% weliswaar met grote verschillen voor universiteiten en hogescholen wat betreft ondernemingsgrootte als onderscheidend criterium). Het minst worden non-profit organisaties, klanten uit de openbare sector, concurrenten, andere

ondernemingen en overheids- en publieke onderzoeksinstituten genoemd (met respectievelijk 3%, 3%, 6%, 10%, en 10%). We zien grotendeels gelijkaardige patronen bij kleine, middelgrote en grote ondernemingen, zij het dat grote ondernemingen toch ook het belang van overheids- of publieke onderzoeksinstituten erkennen. 30% van de grote innovatieve ondernemingen geeft aan samen te werken met overheids- of publieke onderzoeksinstituten. Globaal gezien werkten 39% van de innovatieve ondernemingen voor hun O&O- of innovatieactiviteiten samen met andere organisaties, en ook binnen de set van innovatieve ondernemingen werken grote ondernemingen meer samen dan kleinere ondernemingen. Deze resultaten liggen grotendeels in lijn met de resultaten bekomen met CIS 2023. Het totale aandeel van ondernemingen met samenwerkingen voor O&O- of innovatieactiviteiten is hoger dan de aandelen van de individuele samenwerkingspartners omdat het totaal de som weergeeft van de verschillende samenwerkingspartners.

Tabel 12. Type samenwerkingspartner bij samenwerking voor O&O of innovatieactiviteiten bij innovatieve ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024, volgens ondernemingsgrootte.

Samenwerkingspartner	Ondernemingsgrootte			Totaal
	Klein	Middel-groot	Groot	
Type partner				
Ondernemingen binnen de eigen groep	17%	37%	64%	23%
Consultants, commerciële laboratoria/ onderzoeksinstituten	19%	31%	55%	23%
Leveranciers	19%	30%	54%	23%
Klanten uit de private sector	11%	19%	30%	13%
Concurrenten, andere ondernemingen uit dezelfde sector	5%	6%	20%	6%
Andere ondernemingen	9%	11%	22%	10%
Universiteiten of hogescholen	8%	23%	46%	13%
Overheids- of publieke onderzoeksinstituten	7%	13%	30%	10%
Klanten uit de openbare sector	3%	4%	10%	3%
Non-profit organisaties	3%	4%	7%	3%
Totaal				
Totaal	33%	53%	77%	39%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties op basis van weging. De rij "Totaal" geeft aan welk aandeel van de ondernemingen minstens één type samenwerkingspartner rapporteert.

Tabel 13 geeft weer hoe vaak innovatieve ondernemingen samenwerkingspartners hebben in België, de Europese Unie en in de rest van de wereld. We zien dat alle innovatieve ondernemingen – onafhankelijk van hun grootte en sector – vooral samenwerkingspartners binnen België hebben. Grote innovatieve ondernemingen

werken echter ook zeer veel samen met Europese partners. Zij hebben ook duidelijk meer samenwerkingsverbanden buiten Europa dan kleinere ondernemingen. Wat betreft de indeling naar verschillende sectoren, zien we dat de sector Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie het vaakst samenwerkingsverbanden met buitenlandse partners heeft (zowel binnen Europa als daarbuiten). In deze sector zijn samenwerkingen met Europese partners even vaak voorkomend als samenwerkingen met Belgische partners (beide 55%). Ook hier zijn de resultaten in lijn met die gerapporteerd in CIS 2023.

Tabel 13. Plaats van samenwerkingspartners bij samenwerking voor O&O- of innovatie-activiteiten bij innovatieve ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024, volgens sector en ondernemingsgrootte.

Type onderneming	Plaats van samenwerkingspartners		
	België	EU	Rest van de wereld
Sector			
Petroleum/ Chemie/ Farmaceutische industrie	55%	55%	38%
Elektronica/ Elektrische apparatuur/ Machines	49%	33%	20%
Uitgeverijen/ Productiehuizen/ Telecom/ ICT/ Architecten en Ingenieurs/ Technische testen/ O&O	45%	35%	23%
Textiel/ Kleding/ Leer	43%	35%	16%
Motorvoertuigen/ Overige transportmiddelen	30%	28%	15%
Plastics/ Minerale producten	35%	25%	11%
Voeding/ Dranken/ Tabak	42%	23%	8%
Metalen/ Metaalproducten	29%	18%	8%
Overige industrieën	37%	22%	9%
Groothandel	27%	23%	12%
Papier/ Hout/ Drukkerijen	31%	26%	6%
Transport en opslag/ Financiële diensten/ Uitgeverijen/ Reclame en marktonderzoek	19%	8%	5%
Ondernemingsgrootte			
Klein	27%	17%	9%
Middelgroot	44%	36%	19%
Groot	70%	60%	41%
Totaal			
Totaal	33%	23%	13%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties op basis van weging.

12. BIJKOMENDE FINANCIËLE MIDDELEN

CIS 2025 bevat een aantal bijkomende vragen die beantwoord konden worden door alle ondernemingen, en dus niet enkel door innovatieve ondernemingen, in een poging een ruimer beeld te schetsen van de context waarin ondernemingen al dan niet beslissen te innoveren. Een eerste zulke vraag polste ondernemingen in welke mate ze bijkomende financiële middelen gezocht hadden in 2022-2024. Tabel 14 geeft de bekomen resultaten weer. We zien dat ondernemingen in slechts

zeer beperkte mate kapitaalverhogingen of (renteloze) leningen zochten en kregen voor hun O&O- en innovatieactiviteiten. Deze cijfers liggen in lijn met de resultaten van CIS 2023.

Tabel 14. Gebruik van bijkomende financiële middelen bij ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024.

Type financiële middelen	Percentage ondernemingen
Kapitaalverhoging	
Gekregen voor O&O- of innovatieactiviteiten	2%
Gekregen voor andere bedrijfsactiviteiten	4%
Aangevraagd maar niet gekregen	1%
(Renteloze) lening	
Gekregen voor O&O- of innovatieactiviteiten	2%
Gekregen voor andere bedrijfsactiviteiten	12%
Aangevraagd maar niet gekregen	1%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging.

13. HOOFDREDEN VOOR GEEN OF NIET MEER INNOVATIE-ACTIVITEITEN

Sinds CIS 2023 worden ondernemingen gevraagd wat de hoofdreden was waarom ze niet, of niet meer, innovatieactiviteiten hebben. Tabel 15 geeft de redenen weer voor 2022-2024. Voor 23% van de ondernemingen is de hoofdreden waarom er geen of niet meer innovatieactiviteiten zijn een gebrek aan middelen, bv. een gebrek aan financiële middelen, een gebrek aan gekwalificeerd personeel of materiaal, etc. Voor ruim een derde van de ondernemingen (37%) is de hoofdreden anders, bv. strategische redenen, de timing van innovatie, andere prioriteiten, te hoge risico's, te lage verwachte opbrengst, etc. Voor de overblijvende 40% is de hoofdreden waarom er geen of niet meer innovatieactiviteiten zijn dat er geen nood aan (meer) innovaties was. Deze cijfers liggen grotendeels in lijn met de resultaten van CIS 2023.

Tabel 15. Hoofdreden voor geen of niet meer innovatieactiviteiten bij ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024.

Hoofdreden voor geen of niet meer innovatieactiviteiten	Percentage ondernemingen
Gebrek aan middelen	23%
Andere redenen	37%
Geen nood aan (meer) innovaties	40%
Totaal	100%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging.

14. IMPACT VAN CRISSEN

Een tweede nieuwe vraag sinds CIS 2023 met betrekking op de innovatiecontext vraagt ondernemingen naar de impact van diverse crisissen op de werking van de onderneming in 2022-2024. Tabel 16 geeft het aandeel ondernemingen weer dat een positieve, neutrale, dan wel negatieve impact van diverse crisissen op de werking van de onderneming rapporteert. Ondernemingen kunnen tegelijk een positieve, neutrale, of negatieve impact rapporteren, omdat de crisissen de ondernemingen op verschillende manieren tegelijk kunnen beïnvloeden. De meerderheid van de ondernemingen in Vlaanderen geeft aan dat in 2022-2024 hun werking negatief beïnvloed werd door plotse prijsstijgingen (52%). Een grote minderheid van de ondernemingen geeft aan negatief beïnvloed te zijn door tekorten aan materiaal of personeel (42%), economische crisissen (34%), veiligheidsconflicten (22%), of gezondheidscrisissen (20%). Een kleine minderheid geeft aan negatief beïnvloed te zijn door natuurfenomenen (8%). Voor elk van deze soorten crisissen geeft evenwel een minderheid van de ondernemingen, 3%-10%, een positieve invloed aan. In vergelijking met CIS 2023 lijkt het aandeel onderneming dat een negatieve impact van crisissen rapporteert eerder gedaald.

Tabel 16. Impact van crisissen op de werking van de onderneming in 2022-2024.

Aard van de crisis	Aandeel ondernemingen dat door crisis beïnvloed wordt		
	Positief	Neutraal	Negatief
Economische crisis (vb. bankencrisis, recessie, ...)	6%	23%	34%
Plotse prijsstijgingen (vb. energiecrisis, inflatie, ...)	10%	14%	52%
Tekorten aan materialen of personeel	8%	20%	42%
Natuurfenomenen (vb. natuurrampen, extreme droogte/neerslag)	3%	15%	8%
Gezondheidscrisissen bij mensen/dieren/gewassen (vb. COVID-19, vogelgriep, meeldauw, ...)	9%	18%	20%
Veiligheidsconflicten (vb. oorlogen, terreuraanslagen, ...)	5%	18%	22%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging.

15. INNOVATIES MET MILIEUVOORDELEN

Tabel 17 peilt naar het voorkomen van innovaties met milieuvoordelen bij ondernemingen in Vlaanderen die product- of bedrijfsprocesinnovaties geïntroduceerd hebben.¹⁴ Een relatief groter aandeel van de Vlaamse ondernemingen met product- of bedrijfsprocesinnovaties geeft aan innovaties met grote milieuvoordelen geïntroduceerd hebben met betrekking tot het verminderen van energiegebruik of CO₂-voetafdruk van de onderneming, 14%, of die van eindgebruikers bij consumptie of gebruik van het product, 12%. Vervanging van (een deel van de) fossiele brandstoffen door hernieuwbare energiebronnen komt ook relatief vaker voor, bij 11% van de ondernemingen met product- of bedrijfsprocesinnovaties. Voor de andere categorieën geeft minder dan één op tien aan dat de innovaties een groot milieuvoordeel opleveren. Daarbij is het aandeel ondernemingen dat aangeeft dat de innovaties een beperkt milieuvoordeel opleveren wel in ieder geval groter. In totaal rapporteert 30% van de ondernemingen in Vlaanderen minstens één groot milieuvoordeel in hun product- of bedrijfsprocesinnovaties in 2022-2024. 46% van de ondernemingen rapporteert geen innovaties met een groot milieuvoordeel, maar wel minstens één beperkt milieuvoordeel. 24% van de ondernemingen rapporteert geen innovaties met een groot of beperkt milieuvoordeel. Deze cijfers liggen grotendeels in lijn met CIS 2023.

¹⁴ Ook innovaties met milieuvoordelen die niet het rechtstreekse doel van de innovatie zijn tellen als innovatie met milieuvoordeel. De vraag werd ook gesteld aan ondernemingen die geen product- of bedrijfsprocesinnovaties geïntroduceerd hebben. Om de vergelijkbaarheid met de Europese rapportering te garanderen, bekijken we hier enkel ondernemingen die daadwerkelijk product- of bedrijfsprocesinnovaties rapporteren.

Tabel 17. Innovaties met milieuvoordelen bij ondernemingen in Vlaanderen met product- of bedrijfsprocesinnovaties in 2022-2024.

Type milieuvoordeel	Aandeel ondernemingen met product- of bedrijfsprocesinnovaties		
	Innovaties met groot milieuvoordeel	Innovaties met beperkt milieuvoordeel	Innovaties zonder milieuvoordeel
Milieuvoordelen voor onderneming			
Verminderd materiaal- of waterverbruik per eenheid output	6%	19%	75%
Verminderd energieverbruik of verminderde CO2-voetafdruk	14%	29%	57%
Verminderde grond-, water-, of luchtvervuiling of verminderde lichtpollutie of verminderde geluidshinder	4%	12%	84%
Vervanging van (een deel van de) materialen door minder vervuilende of minder gevaarlijke alternatieven	6%	14%	80%
Vervanging van (een deel van de) fossiele brandstoffen door hernieuwbare energiebronnen	11%	16%	73%
Recyclage van afval, water, of materiaal voor eigen gebruik of verkoop	6%	14%	80%
Bescherming van de biodiversiteit	1%	5%	94%
Milieuvoordelen voor de eindgebruikers bij consumptie of het gebruik van het product of de dienst			
Verminderd energieverbruik of verminderde CO2-voetafdruk	12%	19%	69%
Verminderde grond-, water-, of luchtvervuiling of verminderde lichtpollutie of verminderde geluidshinder	4%	10%	86%
Betere recyclage van het product na gebruik	6%	14%	80%
Verlengde productlevensduur	7%	13%	80%
Bescherming van de biodiversiteit	2%	6%	92%
Totaal			
Totaal	30%	46%	24%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) met product- of bedrijfsprocesinnovaties op basis van weging. De rij "Totaal" geeft respectievelijk aan welk aandeel van de ondernemingen minstens één groot milieuvoordeel rapporteert, welk aandeel van de ondernemingen geen grote milieuvoordelen maar minstens één beperkt milieuvoordeel rapporteert, en welk aandeel van de ondernemingen geen milieuvoordelen rapporteert.

16. INNOVATIEPROFIELEN

Eurostat heeft recent een nieuwe manier uitgewerkt om, gebaseerd op CIS, innovatieactiviteiten te rapporteren. De zogeheten “innovatieprofielen” groeperen ondernemingen in zeven (hoofd)profielen.¹⁵ Tabel 18 rapporteert de innovatieprofielen voor ondernemingen in Vlaanderen in 2022-2024. Profiel I, met ruwweg een kwart van de ondernemingen, bevat in-house productinnovatoren die ook marktnieuwheden geïntroduceerd hebben. Iets minder dan een vijfde van de ondernemingen bevindt zich in profiel II: ondernemingen die wel in-house ontwikkelde productinnovaties op de markt gebracht hebben, maar daarbij geen marktnieuwheden gelanceerd hebben. De innovaties van deze ondernemingen zijn dus nieuw voor de onderneming, maar niet tegenover wat er al op de markt voorhanden is. Profiel III neemt iets minder dan een kwart van de ondernemingen voor zijn rekening, en bevat ondernemingen die geen productinnovaties gelanceerd hebben, maar die wel in-house bedrijfsprocesinnovaties ontwikkeld hebben. Profiel IV, met 9% van de ondernemingen, houdt ondernemingen in die wel innovatief zijn door product- of bedrijfsprocesinnovatie, maar die hun innovaties niet in-house ontwikkeld hebben. Profiel V omvat 4% van de ondernemingen, en beschrijft niet-innovatoren die wel innovatieactiviteiten rapporteren. Deze ondernemingen rapporteren dus lopende, uitgestelde of stopgezette, of nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten, of rapporteren (hoofdzakelijk occasionele) interne of externe O&O-activiteiten, zonder daarbij in 2022-2024 innovaties op de markt gebracht te hebben. In totaal nemen profielen I tot en met V, die samen de innovatie-actieve ondernemingen in Vlaanderen representeren, 80% van de ondernemingen voor hun rekening.

De resterende profielen, VI en VII, representeren niet-innovatoren. Een relevante beleidsvraag is daarbij welke van deze ondernemingen nog potentieel heeft om te innoveren. Daarom maken profiel VI en profiel VII het verschil tussen niet-innovatoren zonder innovatieactiviteiten maar mét potentieel om te innoveren (profiel VI), en zonder potentieel om te innoveren (profiel VII). Het verschil tussen profiel VI en profiel VII bestaat er concreet in dat ondernemingen in profiel VI weliswaar niet innoveren en geen innovatieactiviteiten uitvoeren, maar aangeven

¹⁵ Cf. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Innovation_profiles_of_enterprises_-_results

dat de hoofdreden daarvoor financiële of andere redenen zijn (zoals strategische redenen). Dit is het geval voor 7% van de ondernemingen. De resterende 13% geeft aan niet te innoveren omdat er geen nood is aan innovatie. Deze ondernemingen worden dus gezien als niet-innovatoren zonder innovatieactiviteiten, en zonder potentieel om te innoveren. Deze patronen liggen in lijn met die van CIS 2023.

Tabel 18. Innovatieprofielen voor ondernemingen in Vlaanderen, 2022-2024.

Innovatieprofiel	Percentage ondernemingen
I: In-house productinnovatoren met marktnieuwheden	26%
II: In-house productinnovatoren zonder marktnieuwheden	19%
III: In-house bedrijfsprocesinnovatoren zonder in-house productinnovatie	22%
IV: Innovatoren die geen eigen innovaties ontwikkelen	9%
V: Niet-innovatoren met innovatieactiviteiten	4%
VI: Niet-innovatoren zonder innovatieactiviteiten maar met potentieel om te innoveren	7%
VII: Niet-innovatoren zonder innovatieactiviteiten zonder potentieel om te innoveren	13%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging.

17. HISTORISCHE VERGELIJKING

Tabel 19 geeft de resultaten weer voor de diverse types van innovaties voor CIS 2019, CIS 2021, CIS 2023, en CIS 2025 op een meer gedetailleerd niveau. In de vragenlijst van CIS 2021 en CIS 2023 werden voor de diverse types van innovatie soms licht anders geformuleerde opties gebruikt vergeleken met die van het vragenlijstformulier van CIS 2019. Zo werden voor productinnovatie nieuwe of aanzienlijke verbeterde producten en nieuwe of aanzienlijk verbeterde diensten apart bevraagd in CIS 2021 en CIS 2023 (wat ook het geval was in CIS 2017 en alle jaargangen daarvoor), terwijl die twee in CIS 2019 samengenomen waren. Binnen bedrijfsprocesinnovatie werden innovaties in procesorganisatie en externe relaties samengebracht in het vragenlijstformulier van CIS 2021 en CIS 2023. Lopende en afgebroken innovatieactiviteiten zijn in CIS 2021 en CIS 2023 uitgebreid met de categorie "Voltooide maar nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten". Voor CIS 2019 en CIS 2021 worden resultaten gepresenteerd op het niveau van de legale eenheid, terwijl voor CIS 2023 en CIS

2025 resultaten op het meer geaggregeerde *enterpriseniveau* gepresenteerd worden.¹⁶

Tabel 19. (Al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties bij ondernemingen in Vlaanderen in 2016-2018, 2018-2020, 2020-2022, en 2022-2024.

Aard van de innovatie	Bevraagde periode			
	CIS 2019 2016-2018	CIS 2021 2018-2020	CIS 2023* 2020-2022	CIS 2025* 2022-2024
Productinnovatie				
Goederen en diensten	29%	37%	39%	40%
Goederen	-	31%	34%	32%
Diensten	-	22%	21%	22%
Bedrijfsprocesinnovatie				
Productiemethoden	32%	38%	37%	42%
Logistiek	16%	23%	21%	24%
Dataverwerking en communicatie	30%	44%	38%	42%
Boekhoudkundige en administratieve processen	31%	40%	39%	46%
Procesorganisatie en organisatie van externe relaties	26%	36%	31%	37%
Organisatie van beslissingsbevoegdheden en HR	10%	20%	21%	21%
Marketingmethoden	14%	25%	23%	24%
Lopende, afgebroken, en nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten				
Lopende innovatieactiviteiten	48%	35%	43%	45%
Afgebroken innovatieactiviteiten	12%	13%	15%	14%
Voltooide maar nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten	-	13%	14%	13%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging. De formulering van antwoordopties is licht verschillend tussen CIS 2019 enerzijds en CIS 2021 en CIS 2023 anderzijds: in CIS 2021 en CIS 2023 werden productinnovaties in goederen en diensten apart bevraagd, terwijl deze in CIS 2019 samengenomen zijn. Bedrijfsprocesinnovaties in procesorganisatie en externe relaties werden in CIS 2021 en CIS 2023 samengenomen, maar in CIS 2019 apart bevraagd. Ten laatste zijn lopende en afgebroken innovatieactiviteiten in CIS 2021 en CIS 2023 uitgebreid met de categorie "Voltooide maar nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten". *: De cijfers voor CIS 2023 en CIS 2025 worden gerapporteerd op enterpriseniveau. Voor CIS 2019 en CIS 2021 worden cijfers gepresenteerd op niveau van de legale eenheid.

¹⁶ Aangezien CIS 2023 de eerste editie was waarin de vereiste van Eurostat gold om het enterpriseniveau aan te houden, hebben we voor deze editie de vergelijkende oefening gemaakt tussen de resultaten op enterpriseniveau en op het niveau van de legale eenheid. De resultaten hiervan suggeren dat de verschillen doorgaans beperkt blijven tot enkele procentpunten. Hoewel de resultaten van CIS 2021 en eerdere edities formeel gebaseerd zijn op een andere analyseeenheid, lijkt dit dus niet noodzakelijk te wijzen op een volledige breuk in de tijdsreeks. Historische vergelijkingen dienen desondanks met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Gezien de bevraging licht anders gebeurt doorheen de jaren is de vergelijking voor sommige componenten niet direct te maken, maar het is wel nuttig om toch een blik te werpen op de onderliggende data. We zien dat productinnovaties eerder stabiel blijven tussen CIS 2021 en CIS 2025, na een forse stijging in CIS 2021. De meeste types bedrijfsprocesinnovaties hebben een lichte stijging gekend tussen CIS 2023 en CIS 2025, tussen 1% en 7%. Ook tegenover CIS 2019 zijn alle types van bedrijfsprocesinnovaties gestegen in CIS 2025. Het aandeel ondernemingen met lopende innovatieactiviteiten is in CIS 2025 stabiel tegenover CIS 2023, na een stijging tussen CIS 2021 en CIS 2023. De daling in deze componenten tussen CIS 2019 en CIS 2021 kan allicht verklaard worden door de toevoeging van de nieuwe categorie van voltooide maar nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten. In voorgaande jaren werden die waarschijnlijk als lopende innovatieactiviteiten beschouwd. Het aandeel ondernemingen met afgebroken innovatieactiviteiten, en het aandeel ondernemingen met voltooide maar nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten, is stabiel gebleven tussen CIS 2023 en CIS 2025.

Tabel 20 presenteert voor de laatste tien jaar het aandeel ondernemingen met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties, het aandeel productinnovatoren, en het aandeel productinnovatoren die producten uitbrachten die nieuw voor de markt waren. Aangezien de vragenlijst ten tijde van CIS 2019 grondig herzien is, is enige voorzichtigheid geboden bij het interpreteren van deze reeks. Voor totale innovatieactiviteiten, (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties, inclusief niet-technologische innovaties, is er een stijging over de laatste vijf golven heen. Voor productinnovaties zien we eveneens een lichte stijging tussen CIS 2017 en CIS 2025, met enkel in CIS 2019 een lichte daling die in CIS 2021 omgezet werd in een lichte stijging. Voor productinnovaties die nieuw waren voor de markt zien we dat over de hele periode ongeveer een kwart van de ondernemingen in Vlaanderen zulke productinnovaties hebben uitgebracht.

Tabel 20. (Al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties, productinnovaties en productinnovaties die nieuw voor de markt waren, bij ondernemingen in Vlaanderen in de periode 2014-2024.

Aard van de innovatie	Bevraagde periode				
	CIS 2017	CIS 2019	CIS 2021	CIS 2023*	CIS 2025*
	2014-2016	2016-2018	2018-2020	2020-2022	2022-2024
Totale innovatieactiviteiten	68%	70%	75%	75%	80%
Productinnovaties	33%	29%	37%	39%	40%
Productinnovaties die nieuw voor de markt waren	27%	23%	26%	28%	28%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging. *: De cijfers voor CIS 2023 en CIS 2025 worden gerapporteerd op enterpriseniveau. Voor CIS 2019 en CIS 2021 worden cijfers gepresenteerd op niveau van de legale eenheid.

Tabel 21 geeft de resultaten weer voor totale innovatieactiviteiten, (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties, inclusief niet-technologische innovaties, volgens ondernemingsgrootte, bedrijfstak en technologieklasse. We zien binnen elke ondernemingsgrootte, binnen elke industrietak en binnen elke technologieklasse een stijging in de totale innovatieactiviteiten over de periode 2014-2024. Grote ondernemingen hebben vaker innovatieactiviteiten dan KMO's. In de industrie ("manufacturing") komen innovatieactiviteiten vaker voor dan in de dienstensector. Hightech ondernemingen hebben ook vaker innovatieactiviteiten dan lowtech ondernemingen. Tegelijkertijd zien we dat het verschil tussen deze groepen tussen CIS 2017 en CIS 2025 systematisch krimpt. We zien ook een lichte stijging in de innovatieactiviteiten in de dienstensector, van 72% in CIS 2023 naar 79% in CIS 2025.

Tabel 21. (Al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties, bij ondernemingen in Vlaanderen in de periode 2014-2024, volgens ondernemingsgrootte, industrietak en technologieklasse.

Type onderneming	Bevraagde periode				
	CIS 2017 2014-2016	CIS 2019 2016-2018	CIS 2021 2018-2020	CIS 2023* 2020-2022	CIS 2025* 2022-2024
Ondernemingsgrootte					
KMO	68%	69%	74%	75%	80%
Groot	88%	90%	93%	91%	91%
Industrietak					
Industrie	76%	76%	80%	81%	82%
Diensten	63%	66%	71%	72%	79%
Technologieklasse					
Hightech	83%	83%	89%	90%	90%
Lowtech	65%	67%	71%	72%	78%
Totaal					
Totaal	68%	70%	75%	75%	80%

Noot: resultaten geëxtrapoleerd naar de beoogde doelpopulatie (ondernemingen met 10 of meer tewerkgestelde personen in de NACE-afdelingen 05-39, 46, 49-53, 58-66, en 71-73) op basis van weging. *: De cijfers voor CIS 2023 en CIS 2025 worden gerapporteerd op enterpriseniveau. Voor CIS 2019 en CIS 2021 worden cijfers gepresenteerd op niveau van de legale eenheid.

18. CONCLUSIE

In dit overzicht werden de resultaten van CIS 2025 samengevat in een aantal kerntabellen. We vatten de kernconclusies uit de CIS 2025 hier nog eens kort samen. De totale innovatiegraad, die het aandeel weergeeft van de ondernemingen met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties, inclusief niet-technologische bedrijfsprocesinnovaties, in de door Eurostat beoogde populatie van de Innovatievragenlijst, nl. ondernemingen (gemeten op *enterpriseniveau*) met 10 of meer tewerkgestelde personen in de (brede) industrie en de meeste dienstensectoren, bedraagt in Vlaanderen 80% in 2022-2024. Dit (toenemend) aandeel ligt in lijn met een eerder geobserveerde stijging in de periode 2014-2022 en zal derhalve ook in de komende jaren nauwgezet verder opgevolgd worden. 73% van de Vlaamse ondernemingen rapporteert bedrijfsprocesinnovaties in bredere zin, en 40% rapporteert productinnovaties. 45% heeft lopende innovatieactiviteiten, 14% afgebroken innovatieactiviteiten, en 13% voltooide maar nog niet geïmplementeerde innovatieactiviteiten in de periode 2022-2024. Product- en bedrijfsprocesinnovaties worden vaak zelf of samen met andere organisaties ontwikkeld.

Van de Vlaamse ondernemingen die aan product- en/of bedrijfsprocesinnovatie doen, is bijna de helft (43%) ook actief in onderzoek en ontwikkeling (O&O). Een kleiner aandeel heeft in 2022-2024 O&O-activiteiten uitbesteed (15%), en 54% rapporteert andere innovatieactiviteiten, bv. investeringen gemaakt voor innovaties, uitgaven aan marktonderzoek, of andere uitgaven voor innovaties. Iets meer dan de helft van de O&O-actieve ondernemingen (53%) doet op permanente basis aan O&O, 47% is op occasionele basis O&O-actief.

Van de innovatie-actieve ondernemingen ontving in de periode 2022-2024 gemiddeld 15% financiële ondersteuning van de regionale overheid, 20% van de nationale overheid (indirecte (fiscale) steun), 3% van de Europese overheid in het kader van het programma Horizon 2020 of Horizon Europe en 2% in het kader van andere programma's. Vooral grote ondernemingen ontvingen dergelijke fondsen. Slechts een beperkt aandeel van de ondernemingen rapporteert bijkomende financiële middelen gezocht en verkregen te hebben voor O&O- en innovatieactiviteiten: 2% van de ondernemingen rapporteert een kapitaalverhoging door te hebben gevoerd voor O&O-of innovatieactiviteiten, en

31

2% rapporteert een renteloze lening verkregen te hebben voor hetzelfde doel. Daarbij werden deze middelen vaker aangewend voor andere bedrijfsactiviteiten dan voor O&O of innovatieactiviteiten.

Samenwerkingsverbanden voor deze innovatieprojecten blijken en blijven zeer belangrijk. Leveranciers, consultants, commerciële laboratoria of onderzoeksinstellingen en andere ondernemingen binnen de groep zijn de belangrijkste partners. Ook klanten uit de private sector, en universiteiten en hogescholen zijn relevante en belangrijke partners. Het minst worden non-profit organisaties, klanten uit de openbare sector, concurrenten, andere ondernemingen en overheids- of publieke onderzoeksinstellingen genoemd, met uitzondering van de laatste groep die wel belangrijk blijkt voor grote ondernemingen.

Ondernemingen werden ook gepeild naar de belangrijkste reden dat ze geen, of niet meer, innovatieactiviteiten hebben. Voor 40% van deze ondernemingen was de hoofdrede dat er geen nood aan bijkomende innovatie was. Bij 37% was de hoofdrede een andere (bv. strategische) reden. 23% van de ondernemingen gaf een gebrek aan middelen, personeel of materiaal als belangrijkste reden aan.

CIS 2025 bevroeg ook ondernemingen naar de impact van externe crisissen op de brede werking van de onderneming. De impact daarvan blijft aanzienlijk, al lijkt deze minder uitgesproken dan in CIS 2023. Plotse prijsstijgingen, zoals inflatie en de energiecrisis, hadden volgens 52% van de ondernemingen een negatieve invloed op de bedrijfswerking. Daarnaast rapporteerden ondernemingen negatieve effecten van tekorten aan materialen of personeel (42%), economische crisissen (34%), veiligheidsconflicten (22%), gezondheids crisissen (20%) en natuurfenomenen (8%). Tegelijk gaf een kleinere groep ondernemingen aan dat dergelijke crisissen ook positieve opportuniteiten creëerden.

CIS 2025 peilde ook naar innovaties met milieuvoordelen. Binnen de groep ondernemingen met product- of bedrijfsprocesinnovaties rapporteerde 30% minstens één innovatie met een groot milieuvoordeel. De meest voorkomende grote milieuvoordelen hadden betrekking op een verminderd energieverbruik of een lagere CO₂-voetafdruk van de onderneming zelf (14%) of van eindgebruikers van producten en diensten (12%). Ook de vervanging van fossiele brandstoffen door hernieuwbare energiebronnen kwam relatief vaak voor (11%). Nog eens

46% van de ondernemingen rapporteerde uitsluitend beperkte milieuvoordelen, terwijl 24% geen milieuvoordelen aan hun innovaties koppelde.

Analyse aan de hand van de nieuwe Europese innovatieprofielen toont dat innovatie in Vlaanderen vooral gedragen wordt door ondernemingen die zelf innovaties ontwikkelen. De grootste groep bestaat uit ondernemingen die intern ontwikkelde productinnovaties met marktnieuwheden introduceren (26%). Daarnaast behoren 19% van de ondernemingen tot de groep met intern ontwikkelde productinnovaties zonder marktnieuwheden en 22% tot de groep met intern ontwikkelde bedrijfsprocesinnovaties. Van de 20% niet-innovatoren heeft 7% volgens de gehanteerde definitie nog potentieel om te innoveren, omdat de hoofdreden voor het gebrek aan innovatie financieel of anders (bv. strategisch) is. 13% geeft aan geen nood aan innovatie te hebben en wordt daardoor als onderneming zonder innovatie-potentieel wordt beschouwd.

De historische evolutie bevestigt ten slotte een verdere toename van de innovatieactiviteiten in Vlaanderen. Het aandeel ondernemingen met (al dan niet voltooide) product- en/of bedrijfsprocesinnovaties steeg van 68% in CIS 2017 tot 80% in CIS 2025. Ook het aandeel ondernemingen met productinnovaties nam toe, van 33% naar 40%. Productinnovaties die nieuw waren voor de markt bleven relatief stabiel rond ongeveer een kwart van de ondernemingen. Vrijwel alle vormen van bedrijfsprocesinnovatie vertonen bovendien een stijgende trend ten opzichte van eerdere bevestigingen. Deze groei is zichtbaar bij alle types ondernemingen. Terwijl grote ondernemingen in grotere mate innovatieactief blijven dan kmo's, de industrie innovatiever blijft dan de dienstensector en hightechondernemingen innovatiever dan lowtechondernemingen, worden de verschillen tussen deze groepen doorheen de jaargangen van CIS geleidelijk kleiner. Vooral de dienstensector kende in CIS 2025 een duidelijke stijging van de innovatiegraad en is nu dicht bij de innovatiegraad in de industrie. De resultaten wijzen daarmee op een verdere verbreding van innovatieactiviteiten over de Vlaamse economie als geheel.

In deze versie van het CIS-rapport 2025 wordt nog geen internationale vergelijking gemaakt, omdat de cijfers nog niet door Eurostat zijn vrijgegeven. Een update van dit rapport, met internationale vergelijking, wordt verwacht in december 2026.

19. REFERENTIES

Boekholt, P., Debackere, K., & Demeulemeester, A. (2010). Innovatie, innoveren! 20 jaar Vlaams innovatiebeleid en de bijdrage van Paul Zeeuwts. Leuven: LannooCampus.

Debackere, K., (2002), Universities as Incubators, Science Alliance Conference, Den Haag, NL, December 2002

Hoskens, M., Delanote, J., Debackere, K. & Verheyden, L. (2016), "State of the art insights in capturing, measuring and reporting firm-level innovation indicators", paper for the OECD Blue Sky 2016 Forum, http://www.oecd.org/sti/069%20-%20Measuring%20innovation_ECOOM%20August%202016.pdf

OECD (1992). OECD Proposed Guidelines for Collecting and Interpreting Technological Innovation Data – Oslo Manual, OECD, Paris.

OECD/Eurostat (1997). Proposed Guidelines for Collecting and Interpreting Technological Innovation Data – Oslo Manual, OECD, Paris.

OECD/Eurostat (2005). Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data – Oslo Manual. Third edition, OECD, Paris.

OECD/Eurostat (2018). Oslo Manual 2018. Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation. Fourth edition, OECD, Paris.